

Suïcidaliteit onder zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden

Zeer makkelijk lerenden of hoogbegaafden ontwikkelen zich niet alleen cognitief anders dan gemiddeld lerenden, maar ook in sociaal, emotioneel en psychisch opzicht. Zij hebben vaak te maken met (ernstige) verveling, stress en negatieve reacties van hun sociale omgeving als buitensluiten, pesten en negeren. Dit maakt hen kwetsbaar voor depressie en suicide(gedachten).

Er is slechts in beperkte mate onderzoek gedaan naar de mate waarin zeer makkelijk lerenden of hoogbegaafden denken over suicide of dit daadwerkelijk uitvoeren. Maar er zijn veel risicofactoren aanwezig die aanleiding geven tot alertheid.

Bekend is dat leden van deze doelgroep soms al op zeer jonge (basisschool!) leeftijd denken aan zelfdoding.

Zeer makkelijk lerenden of hoogbegaafden zijn kwetsbaar voor depressie en suicide. Dit komt onder andere doordat zij op een aantal gebieden een andere ontwikkeling doormaken. Hun:

- ❖ *Cognitieve ontwikkeling verloopt heel snel:* een 4-jarig kind is soms in cognitief opzicht te vergelijken met een 6-,7- of zelf 8-jarige;
Gevolgen:
  - De cognitieve ontwikkeling kan (ver) voorlopen op de lichamelijke ontwikkeling. Het kind kan dan denken iets (bijv. tekenen, musiceren) niet te kunnen, omdat het nooit zo mooi wordt als het kind in gedachten heeft;
  - Deze leerlingen vervelen zich een groot deel van de tijd in de les. De ernstigste vorm van verveling — apathische verveling — blijkt gepaard te gaan met emoties die lijken op depressie of hulpeloosheid. Dit type verveling komt overeen met negatieve emoties als verdriet;
  - De leerlingen verliezen hun belangstelling voor de lesstof.

Boredom. That's what I would tell people I felt. Boredom that went unchecked for so long that it grew into anger and then resentment. Boredom and isolation. All through middle school I had been told, "Jump through this hoop and we'll raise the next one higher." "Just wait for high school, it'll get harder." But then it didn't. No matter how hard I worked, I'd still be in the same honors classes I was already sleeping through. There was nowhere else to go. My parents saw my withdrawal, my unhappiness, and sought help from the school system. But the administration only pointed out my bad grades and my disciplinary problems and the fact that every other student was content with the Advanced Placement curriculum. (Oliver, 2013)

- ❖ *Sociale, emotionele en psychische ontwikkeling verloopt anders dan die van andere leerlingen.* De volgende verschijnselen doen zich relatief vaak voor:
  - Weinig aansluiting met hun leeftijdsgenoten, omdat zij een ander gevoel voor humor en andere interesses hebben;
  - Vragen/opmerkingen heel letterlijk nemen, wat leidt tot misverstanden en onzekerheid;

- Een scherp observatievermogen, gevoel voor sfeer en voor de stemming van de ander, waardoor zij soms signalen en prikkels opvangen die aan anderen voorbij gaan;
- Een opvallend rechtvaardigheidsgevoel, waardoor zij nogal eens in de problemen komen;
- Diepgaande gedachten over bijv. de zin van het leven, hun plaats in het heelal, de dood, waardoor zij somber, verdrietig, angstig, onzeker en zelfs depressief kunnen worden;
- Een ander gevoel over vriendschap, waardoor zij zich eenzaam kunnen voelen.

Door de grote verschillen met hun leeftijdgenoten voelen deze kinderen zich vaak **eenzaam** en **niet begrepen**. Zij ervaren **sociale druk** om zich te gedragen als ieder ander. Deze druk kan **intens** zijn en **veel stress** veroorzaken. Op school trekken zij zich terug, gaan onderpresteren en zich conformeren aan de groep of gaan zich uitdagend / lastig gedragen, ontwikkelen leer – en/of gedragsproblemen en vallen uiteindelijk uit het (school)systeem.

Zij kunnen hierdoor kampen met:

1. *Lichamelijke ziekte (lètterlijk schoolziek)* met buik- en hoofdpijn; braken en duizeligheid; en grote vermoeidheid vanwege de voortdurende aanpassing aan de omgeving;
2. *Leer- en gedragsproblemen*, zoals (gedwongen) onderpresteren; een belemmerde ontwikkeling; niet leren leren; onwil om routinematige taken uit te voeren;
3. *Sociale, emotionele en psychische problemen*, als motivatieverlies; verveling; chronische stress; somberheid, angsten en andere depressieve stoornissen; sociale, emotionele en psychische problemen.

Het is daarom belangrijk dat mensen in de omgeving weten hoe ze kunnen vragen naar gedachten over suïcide. Zie het *Stappenplan suïcidepreventie zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden* en de informatie op www.113.nl/onderwijs.

Literatuur

- Betts, G.T., & Neihart, M. (1988). Profiles of the Gifted and Talented. *Gifted Child Quarterly*, 32(2), 248-253.
- Bolkestein, G., Duindam, S.J.G., & Menkveld, H. (1990). *Ontwikkelingslijnen naar Speciaal Onderwijs. Met een kroniek van het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs in Nederland van 1920 tot 1990* (serie Speciaal Onderwijs en Zorgverbreding). Nijkerk, Nederland: Uitgeverij Intro.
- Fischer, C.S., et al. (1996). *Inequality by Design. Cracking the Bell Curve Myth*. New Jersey, V.S.: Princeton University Press.
- Frijling-Schreuder, E.C.M. (1965). Schoolziekte. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 109, 225-230.
- Goetz, Th., et al. (2014). Types of boredom: An experience sampling approach. *Motivation and Emotion*, 38(3), 401-419.
- Heer, W. de. (2017). *Gelijkheid troef in het Nederlandse basisonderwijs Onderzoek naar het onderwijs voor zeer makkelijk lerenden* (diss. Leiden). Leiden, Nederland: Ipskamp Printing.
- Hoogeveen, A.L.M. (2008). *Social Emotional consequences of Accelerating Gifted Students* (diss. Nijmegen). Nijmegen, Nederland: Radboud Universiteit.
- Kraijer, D.W., & Plas, J.J. (2014). *Handboek psychodiagnostiek en beperkte begaafdheid. Classificatie, testen en schaalgebruik* (5). Amsterdam, Nederland: Pearson.
- Kreger Silverman, L. (1990). Social and emotional education of the gifted: The discoveries of Leta Hollingworth. *Roeper Review*, 12(3), 171-178.
- Mooij, T., et al. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen* (eindverslag van drie deelonderzoeken). Nijmegen, Nederland: ITS / CBO / Orthopedagogiek, RU Nijmegen.
- Mooij, T., & Fettelaaar, D. (2010). *Naar excellente scholen, leraren, leerlingen en studenten* (advies). Nijmegen, Nederland: ITS / RU Nijmegen.
- Neihart, M., et al. (red.). (2002). *The Social and Emotional Development of Gifted Children. What Do We Know?* Washington DC, V.S.: Prufrock Press.
- Oliver, G. (2013). A gifted education. *Harvard Educational Review*, 83(2), 295-299.
- Scherder, E., Os, C. van, & Zijlstra, E. (2018). *Schaderisico bij uitzetting langdurig verblijvende kinderen. Een multidisciplinaire wetenschappelijke onderbouwing*. Groningen / Amsterdam, Nederland: RUG / VU.

Stappenplan suïcidepreventie zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden

Signaleren		
Wat signaleer je bij de leerling?	Let op	
Somberheid, stress, stiller of juist drukker worden, uitdagend of storend gedrag, afnemende leerprestaties, inconsistente werkwijze, veel afwezig (ziekmeldingen of spijbelen) of alleen fysiek aanwezig in de les, perfectionisme, stemmingswisselingen, verkeert in isolement of zoekt dit zelf op	Niet iedereen die denkt aan zelfdoding praat hier makkelijk over.	Leerlingen kunnen het soms goed verbergen of durven er niet op school over te praten
Bespreekbaar maken		
Wat is er aan de hand?	Doe:	
<ul style="list-style-type: none"> Vraag open hoe het gaat Benoem signalen die je ziet 	Vraag door en toon je betrokkenheid en respect	Blijf open en onbevooroordeeld
<ul style="list-style-type: none"> Vraag welke problemen er zijn Laat merken dat je ziet hoe moeilijk de leerling het heeft 	Doe niet:	
<ul style="list-style-type: none"> Vraag of de leerling aan zelfdoding denkt en hoe vaak Denk mee over andere opties dan zelfdoding Verwijs de leerling door naar hulp. <p>Hoe je dat doet verschilt per situatie: is er een plan voor zelfdoding, zijn er alleen gedachten of is er een sprake van suïcidegedachten?</p>	Ga geen strijd aan over het plegen van zelfdoding	<p>Belooft niets dat je niet waar kunt maken</p> <p>Ga niet te ver in je betrokkenheid</p>
De weg naar hulp wijzen		
Concreet plan zelfdoding en		
het gesprek verloopt coöperatief?	het gesprek verloopt <i>niet</i> coöperatief?	
<ol style="list-style-type: none"> Bespreek met de leerling dat jullie samen hulp gaan zoeken Indien mogelijk: denk mee over andere opties dan zelfdoding en welke hulp nodig is om die opties te verwezenlijken. Bedenk hierbij een concrete eerste stap Bel als dat kan samen ouders /huisarts /behandelaar /crisisdienst en overleg welke stappen er NU genomen moeten worden Breng een collega op de hoogte Zorg dat de leerling niet alleen is, blijf er zelf bij en laat iemand anders hulp bellen Draag de leerling over aan de ouders of de hulpverlenende instanties <p>NB: Bij suïcideplannen moet er meteen hulp komen!</p>	<ol style="list-style-type: none"> Uit je zorgen en benoem dat het verstandig is hulp in te schakelen Indien mogelijk: denk mee over andere opties dan zelfdoding en welke hulp nodig is om die opties te verwezenlijken. Bedenk hierbij een concrete eerste stap Vertel over de stappen die je gaat nemen Ga indien mogelijk in overleg met collega's Indien mogelijk: blijf bij de leerling en laat een collega bellen naar ouders /huisarts /behandelaar /crisisdienst 	
Wel suïcidegedachten, maar geen concrete plannen	Geen suïcidegedachten en geen aanwijzingen dat ze er wel zijn	
<ol style="list-style-type: none"> Laat de leerling vertellen over de reden waarom hij dood wil Denk mee over andere opties dan zelfdoding en welke hulp nodig is om die opties te verwezenlijken. Bedenk hierbij een concrete eerste stap Zoek samen naar hulp en bespreek de mogelijkheden Help de leerling hulp te vragen bij bijv. ouders, huisarts, 113 Zelfmoordpreventie Houd vinger aan de pols na dit gesprek Vergroot het netwerk waarop de leerling kan steunen Overleg met collega's 	<ol style="list-style-type: none"> Onderzoek de reden voor het veranderd gedrag van de leerling Denk mee over opties om de problemen die de leerling ervaart aan te pakken Geef aan dat als er later suïcidegedachten zijn de leerling altijd kan komen praten 	
'Alternatieve opties' voor suïcide'		
<ol style="list-style-type: none"> Positief schoolklimaat realiseren samen met leerkracht / mentor / schoolleiding Samen met leerling, ouders en met leerkracht / mentor / schoolleiding bespreken welke veranderingen in het onderwijs nodig zijn om het onderwijsaanbod te laten aansluiten op de leerbehoeften van de leerling en concrete stappen ter verbetering zetten De leerling in sociaal, emotioneel en ook psychisch opzicht ondersteunen en begeleiden <p>NB: Aanpassing onderwijs(klimaat) is noodzakelijk; informatie: https://kenniscentrumvoormakkelijklerenden.nl</p>		

Evalueren	
Met collega's	Met leerling
<ul style="list-style-type: none"> • Wat ging goed? • Functioneren de lijnen en doorverwijzing binnen en buiten de school? • Suggesties voor verbetering van het preventieprotocol?	<ul style="list-style-type: none"> • Vraag aan de leerling hoe het gaat • Denkt de leerling nog aan zelfdoding? • Hoe pakken de eventuele andere opties uit?
Meer weten? Zie: www.113.nl/onderwijs of bel voor advies 020-3113888 en voor crisishulp 0900-0113	

Het stappenplan *suicidepreventie zeer makkelijk lerenden / hoogbegaafden* is een aangepaste versie van het *Stappenplan suicidepreventie scholieren* van 113 Zelfmoordpreventie.